

РЕЦЕНЗІЯ

доктора філософії в галузі права Чернявської Богдани Вадимівни на дисертацію Нордіо Вадима Вікторовича на тему: **«Кримінальна відповідальність за правопорушення, вчинені виконавцями (державними та приватними) чи стосовно них»**, подану на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право»

Вивчення матеріалів дисертації, представлених Нордіо Вадимом Вікторовичем, дає підстави стверджувати, що здобувачем проведено комплексне кримінально-правове дослідження проблем відповідальності за кримінальні правопорушення, пов'язані з діяльністю державних та приватних виконавців. Особливістю роботи є те, що автор розглядає виконавців у декількох кримінально-правових площинах: як суб'єктів кримінальних правопорушень, як осіб, стосовно яких вчиняються кримінальні правопорушення, а також у контексті правопорушень, що вчиняються безпосередньо у сфері примусового виконання рішень.

Актуальність теми дослідження. Рецензована робота присвячена проблематиці, яка має як теоретичне, так і безпосереднє практичне значення для забезпечення належного функціонування механізму виконання судових рішень в Україні. Виконання судового рішення становить невід'ємну складову права особи на судовий захист. Саме на стадії виконання рішення забезпечується реальне поновлення порушеного права, а тому ефективність діяльності органів та осіб, уповноважених на примусове виконання рішень, безпосередньо пов'язана з утвердженням принципу верховенства права та авторитету судової влади.

Актуальність обраного здобувачем напряму дослідження зумовлена декількома чинниками.

По-перше, реформуванням системи примусового виконання рішень та функціонуванням в Україні поряд із державними виконавцями інституту приватних виконавців. Поява останніх закономірно поставила перед

кримінально-правовою наукою питання щодо їх правового статусу, особливостей визнання суб'єктами кримінальних правопорушень та меж кримінально-правового захисту їх професійної діяльності.

По-друге, відсутністю єдиного законодавчого підходу до визначення кримінально-правового статусу державних та приватних виконавців. В одних нормах КК України вони фактично розглядаються як особи, які здійснюють професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, тоді як характер наданих їм повноважень дозволяє поставити питання про можливість віднесення виконавців до службових осіб та представників влади.

По-третє, необхідністю належного кримінально-правового захисту виконавців від опору, втручання у їх діяльність, знищення або пошкодження майна та інших форм протиправного впливу. Суспільна небезпечність таких діянь полягає не лише у заподіянні шкоди конкретному виконавцеві, а й у створенні перешкод для належного виконання судових рішень.

По-четверте, наявністю практичних проблем кваліфікації кримінальних правопорушень, пов'язаних з виконавчим провадженням. Відсутність усталених правових позицій з окремих питань зумовлює необхідність їх доктринального осмислення та вироблення науково обґрунтованих рекомендацій.

Заслуговує на увагу й обраний автором комплексний підхід, за якого предметом аналізу стали не лише правопорушення, що безпосередньо вчиняються державними чи приватними виконавцями, а й діяння стосовно них та кримінальні правопорушення, які виникають у межах або у зв'язку з виконавчим провадженням.

Таким чином, вибір теми дисертаційного дослідження слід визнати обґрунтованим, а її розроблення – своєчасним та таким, що відповідає сучасним потребам науки кримінального права і правозастосовної практики.

Слід зазначити, що дисертаційне дослідження Вадима Нордіо виконане у межах тем науково-дослідної роботи ВНЗ «Національна академія управління»: «Правові засади забезпечення національної безпеки та оборони України» та «Правове забезпечення суспільних відносин в умовах європейської інтеграції».

Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Метою дисертаційного дослідження визначено розробку теоретичних та прикладних аспектів кримінально-правової протидії правопорушенням, вчиненим виконавцями або стосовно них, а також формулювання пропозицій щодо вдосконалення кримінального законодавства України та практики його застосування.

Аналіз змісту дисертації свідчить, що визначена мета загалом досягнута, а поставлені автором завдання знайшли послідовне вирішення у структурних частинах дослідження.

Методологічний інструментарій роботи відповідає її предмету та поставленим завданням. Автор використовує цивілізаційний, діалектичний та антропологічний підходи, системний, структурний, функціональний, формально-логічний, феноменологічний, герменевтичний, статистичний, формально-догматичний, логіко-юридичний, праксеологічний та прогностичний методи.

Позитивною рисою роботи слід визнати значну увагу до матеріалів судової практики. Емпіричну основу дослідження становлять близько ста судових рішень судів першої, апеляційної та касаційної інстанцій. Це дозволило здобувачеві не обмежуватися виключно нормативним та доктринальним аналізом, а простежити практичні проблеми кримінально-правової кваліфікації діянь, пов'язаних з діяльністю державних та приватних виконавців.

Наукова новизна результатів роботи. Дисертація є одним із перших у вітчизняній кримінально-правовій доктрині комплексних спеціальних досліджень кримінальної відповідальності за правопорушення, вчинені виконавцями або стосовно них.

Заслуговує на підтримку запропонований автором системний підхід до відповідної групи кримінальних правопорушень. Здобувач виокремлює: кримінальні правопорушення, в яких виконавці виступають суб'єктами; кримінальні правопорушення, що вчиняються стосовно виконавців; а також

правопорушення у сфері примусового виконання рішень, у яких поведінка виконавця має значення для кримінально-правової оцінки вчиненого.

Серед положень, які мають науковий інтерес, варто відзначити обґрунтування адміністративно-правової природи діяльності як державних, так і приватних виконавців, пов'язаної з реалізацією державного примусу та публічного інтересу.

Окремої уваги заслуговує позиція здобувача щодо кримінально-правового статусу приватного виконавця. Автор виходить із того, що характер владних повноважень, якими наділений приватний виконавець під час примусового виконання рішень, дає підстави розглядати його як службову особу – представника влади, а не як особу, яка здійснює професійну діяльність з надання публічних послуг. У зв'язку з цим пропонується виключити спеціальну вказівку на приватного виконавця з диспозицій статей 365-2 та 368-4 КК України.

Науковий інтерес становлять також положення про кримінально-правове значення темпоральних меж статусу виконавця; пропозиції щодо уніфікації форм суспільно небезпечних діянь, передбачених нормами про підроблення офіційних документів; висновки щодо особливостей кваліфікації втручання в діяльність виконавця; а також дослідження впливу недоліків у роботі виконавців на кримінальну відповідальність за ухилення від сплати аліментів.

Позитивно слід оцінити й те, що здобувач не обмежується формулюванням загальнотеоретичних висновків, а пропонує конкретні зміни до положень Особливої частини КК України.

Наукова обґрунтованість результатів та відповідність їх темі дисертації. Сформульовані здобувачем положення, висновки і рекомендації переважно належним чином аргументовані та логічно випливають зі змісту проведеного дослідження. Під час їх обґрунтування використано нормативні акти, матеріали судової практики та значну кількість наукових джерел. Особливо слід відзначити аналіз практики щодо визначення державних і приватних виконавців як спеціальних суб'єктів кримінальних правопорушень.

Структура роботи загалом відповідає логіці дослідження. У першому розділі автор формує теоретичне підґрунтя дослідження та пропонує систему відповідних кримінальних правопорушень. Другий розділ присвячений діянням, що вчиняються самими державними та приватними виконавцями, а третій – кримінальним правопорушенням стосовно виконавців та у сфері здійснення виконавчого провадження.

Повнота викладу результатів дисертаційного дослідження та наукових положень в опублікованих працях. Основні положення дисертації знайшли відображення у наукових публікаціях здобувача, присвячених, зокрема, питанням кримінальної відповідальності за ухилення від сплати аліментів у контексті недоліків діяльності виконавців, статусу державного та приватного виконавців як суб'єктів кримінальних правопорушень, а також доцільності криміналізації колабораційної діяльності приватних виконавців.

Результати роботи апробовано під час участі у всеукраїнських та міжнародних науково-практичних заходах.

Відсутність порушення академічної доброчесності. Опрацювання змісту дисертаційного дослідження свідчить про те, що використані автором наукові положення, нормативні матеріали та позиції інших дослідників супроводжуються посиланнями на відповідні джерела. Ознак, які б очевидно свідчили про несамотійний характер проведеного дослідження, під час рецензування не встановлено.

Теоретичне та практичне значення отриманих результатів полягає в можливості використання сформульованих у дисертації положень та рекомендацій у подальших наукових дослідженнях кримінальної відповідальності у сфері виконавчого провадження; у правотворчій діяльності під час удосконалення норм КК України; у правозастосуванні під час кваліфікації діянь державних та приватних виконавців та правопорушень стосовно них; а також в освітньому процесі.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Оцінюючи загалом позитивно дисертаційне дослідження Вадима Нордіо, слід звернути увагу на

окремі положення, які мають дискусійний характер та можуть бути предметом додаткового обговорення під час публічного захисту.

Щодо кримінально-правового статусу приватного виконавця як службової особи. Одним із центральних положень дисертації є висновок про те, що приватний виконавець під час здійснення примусового виконання рішень є службовою особою, оскільки виконує функцію представника влади та реалізує делеговані державою владні повноваження. Така аргументація заслуговує на увагу. Водночас чинне законодавство прямо відносить приватного виконавця до осіб, які здійснюють професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, зокрема в антикорупційному законодавстві та в окремих нормах КК України. У зв'язку з цим потребує додаткового пояснення, чи достатньо самої владної природи окремих повноважень для повної зміни кримінально-правового статусу приватного виконавця. Окремого уточнення також потребує питання про співвідношення статусу приватного виконавця як службової особи та як особи, яка надає публічні послуги, з огляду на можливість їх одночасного або диференційованого застосування залежно від характеру вчиненого діяння.

Щодо пропозиції виключити приватного виконавця з диспозицій статей 365-2 та 368-4 КК України. Запропонована зміна є логічним продовженням авторського розуміння приватного виконавця як службової особи. Разом із тим її реалізація фактично означатиме зміну кримінально-правового механізму відповідальності приватних виконавців за корупційні правопорушення. Тому хотілося б почути позицію здобувача щодо того, чи не виникнуть у перехідний період прогалини або колізії у кваліфікації відповідних діянь та які саме норми КК України повинні застосовуватися до приватного виконавця після запропонованих змін.

Щодо висновку про надмірність криміналізації колабораційної діяльності приватних виконавців. Автор обґрунтовує позицію, що встановлення спеціальної кримінальної відповідальності приватних виконавців за колабораційну діяльність є надмірним, зокрема з огляду на фактичну неможливість здійснення ними своєї професійної діяльності на тимчасово

окупованих територіях у рамках моделі виконавчого провадження, встановленої українським законодавством. Проте дискусійним залишається питання, чи повинна оцінка суспільної небезпечності колабораційної поведінки залежати виключно від можливості формально продовжувати професійну діяльність як приватного виконавця. Не виключено, що професійні знання, доступ до інформації, майнових відомостей або попередні професійні зв'язки такої особи можуть бути використані в інтересах окупаційної адміністрації поза формальним здійсненням виконавчого провадження. Це положення, на мою думку, потребує додаткового пояснення.

Щодо запропонованого розширення кола спеціально захищених осіб у статтях 342, 343 та 347 КК України. Автор пропонує замість спеціальної вказівки на державного та приватного виконавців використовувати ширшу категорію «особи, яка здійснює професійну діяльність з надання публічних послуг». Така пропозиція спрямована на забезпечення однакового кримінально-правового захисту осіб, які виконують близькі за значенням професійні функції. Водночас така категорія охоплює досить різних за правовим статусом суб'єктів. У зв'язку з цим потребує додаткового обґрунтування, чи є однаковим ступінь суспільної небезпечності опору або втручання, наприклад, у діяльність приватного виконавця та інших осіб, які надають публічні послуги, та чи не призведе таке законодавче узагальнення до надмірного розширення сфери дії відповідних кримінально-правових заборон.

Висловлені зауваження мають переважно дискусійний характер, не заперечують загальної наукової цінності проведеного дослідження та можуть бути предметом фахової дискусії під час публічного захисту дисертації.

Загальна оцінка дисертаційного дослідження та його відповідність встановленим вимогам. Викладене дає підстави зробити висновок, що дисертація Вадима Вікторовича Нордіо на тему: «Кримінальна відповідальність за правопорушення, вчинені виконавцями (державними та приватними) чи стосовно них» є самостійною завершеною науковою роботою, у якій отримано результати, що мають значення для розвитку науки кримінального права та

вдосконалення практики застосування кримінального законодавства у сфері примусового виконання рішень.

Дисертаційне дослідження за своїм змістом та спрямованістю відповідає спеціальності 081 «Право», а його автор – Вадим Вікторович Нордіо – за результатами публічного захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право».

Рецензент:

доктор філософії в галузі права,
доцент кафедри теорії та історії держави і права
Вищого навчального закладу
«Національна академія управління»,
запрошений дослідник кафедри кримінології
юридичного факультету
Вільного університету Амстердама

Б. В. Чернявська